

Drejebog 7

“Besøg Brumleby”

Denne drejebog tager udgangspunkt i følgende materialer:

- ‘Et lille kræ’ - Martin Andersen Nexø's barndomserindringer

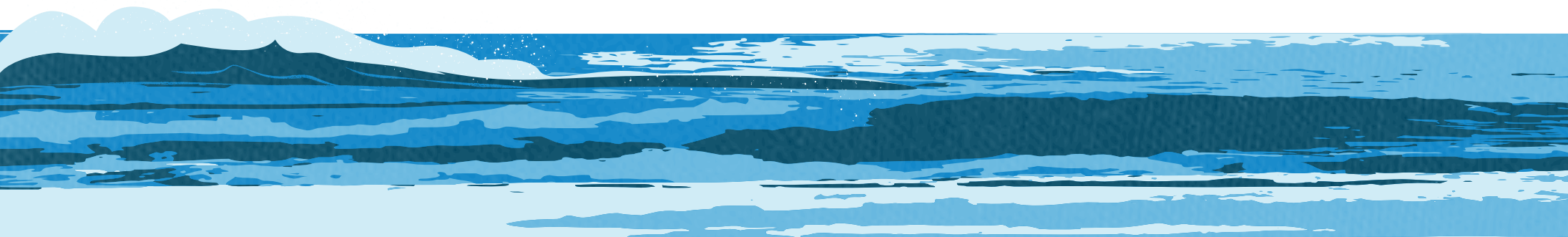
Denne tur foregår på Østerbro som en rundtur i Andersen Nexø's barndomsby og rundes af med et besøg på Brumleby Museum. Bemærk besøget på museet skal aftales på forhånd.

Undervejs på gåturen deler deltagerne forskellig viden om kvarteret og Andersen Nexø. Her kombineres lokalhistorisk indhold og citater fra Andersen Nexø. Denne viden skal pakkes på forhånd i kuverter. Kuverterne skal nummereres og åbnes en ad gangen af deltagerne undervejs til fælles højtlesning på gåturen inden Brumleby.

Store dele af turens viden findes bl.a. i følgende to artikler

<https://www.dengang.dk/artikler/1910> - kvarteret

<https://www.dengang.dk/artikler/5669> - de hængte

DREJEBOG

TUR 7: Turen foregår på Øster Fælled på Østerbro

Mødested Vibenhush Runddel Metro, her foregår velkomst og opvarmning

Dagen indledes med at læse om Lægeforeningens boliger s. 17-18 “...Nørre Fælled sig” fra ‘Et lille kræ’.

Til denne tur er pakket et antal citater fra bøgerne, der passer til den planlagte rundtur.

Uddel citater. På rundturen der ses på kortet nedenfor, deles disse mikrohistorier om kvarteret, der på skift åbner en kuvert og læser højt heraf.

Rundturen går herfra mod Kristineberg Brødfabrikker, Lyngbyvej 34 - til Sejrøgade - Samsøgade - over Fælledparken, rundt om trafiklegepladsen, til Øster Allé og Brumleby.

I Brumleby er der rundvisning på Brumleby Museum (aftales inden!).

Brumleby museum ligger i blok N nr. 134. Det er 3. vej på venstre hånd, når I kommer ind fra Østerbrogade.

Undervejs læses s. 106 fra “mor hadede vagabondering” -114.

Efter rundvisning og kaffe: gå forbi Martins to huse, blok F nr 1, stuen, b nr 28.

Skriveøvelse om din barndomsby

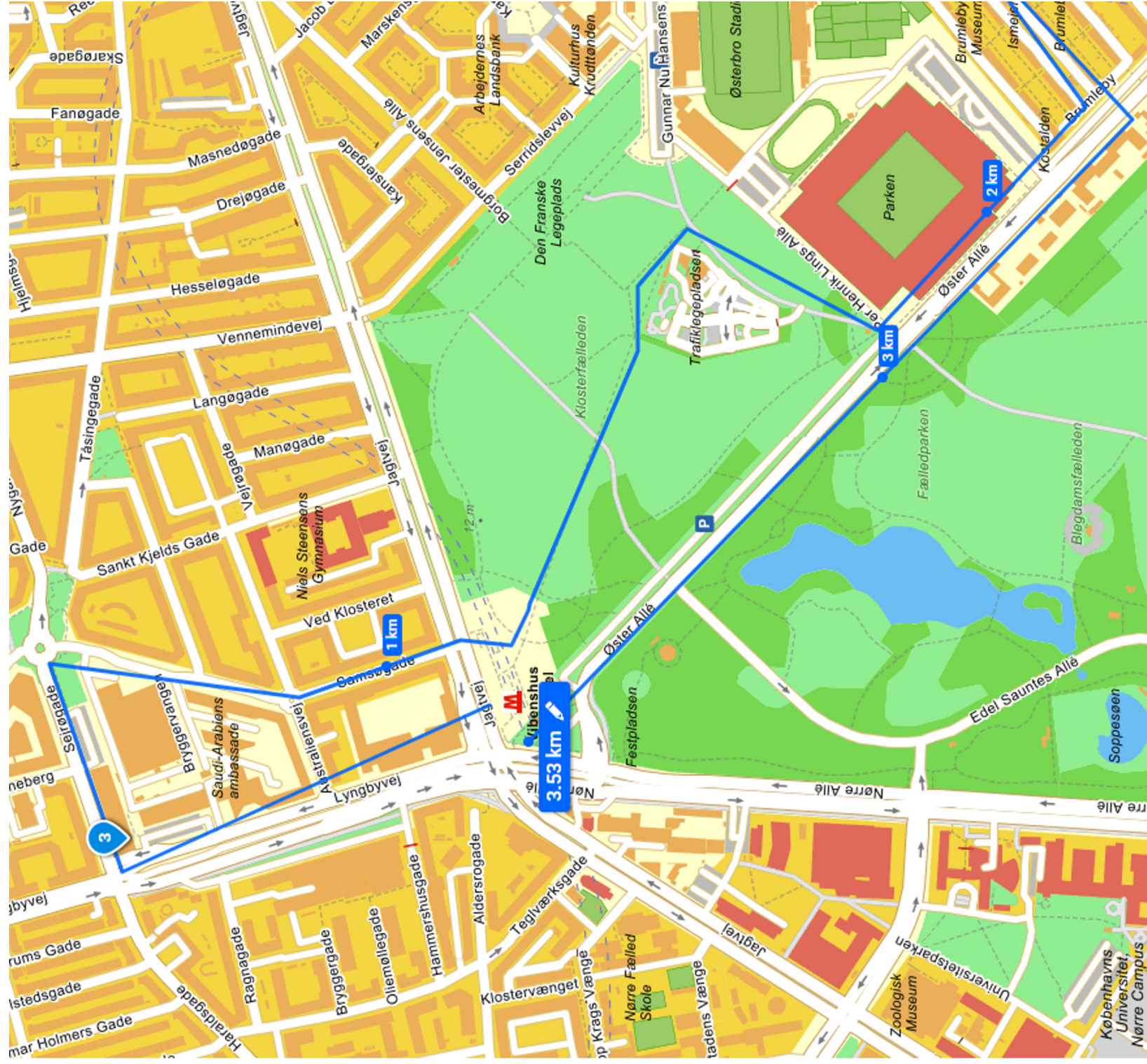
Afslut med kaffe og kage og s. 28-30 - historien om mågen.

MEDBRING: Et lille kræ, afslutningsdigt; Søren Ulrik Thomsen; mens en urolig himmel

FORBEREDELSE:

HUSK: Højtaler, ‘Et lille kræ’ og ‘Under åben himmel’.

Kortudsnit fra Krak.dk

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ

Ø S T E R F Æ L L E D

1. “Mellem Fællederne løb Kongevejen, som vi kaldte den (nu Øster Allé), og førte ud i det ukendte - til kongeslotte og søer i store skove hvor kulsvierne holdt til”

Disse nordligt beliggende slotte kunne f.eks. være Bernstorff Slot, der blev opført i årene 1759-1765 og er tegnet af arkitekten bag marmorkirken Nicolas-Henri Jardin (1720-1799). Bernstorff-familien ejede slottet indtil begyndelsen af 1800-tallet. I 1845 blev det sommerbolig for kong Christian den 8. (1786-1848), men han nåede kun at bruge det i få år inden han døde. Kronprins Christian (den senere Christian den 9.). førte stedet videre, og samlede om sommeren sin store familie fra hele Europa her. Helt frem til 1939 boede hans søn, prins Valdemar her.

Andre slotte kunne være f.eks. Frederiksborg Slot i Hillerød fra 1500-tallet. Men i 1859 brændte en stor del af slottets hovedbygninger ned, så måske er det ikke dette slot, men i stedet Kronborg, drengene har drømt om? <https://www.hovedstadshistorie.dk>

DRØMTE DU OM SLOTTE,
DA DU VAR BARN?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

2. “Om morgenen når min bror og jeg traskede ud til Kristineberg Brødfabrikker ude forbi Store Vibehus efter natgammelt brød til halv pris, mødte vi dem”

Lersøen som i Lersø Park Allé, strakte sig i 1900 fra Lygten til Lyngbyvejen. Ja det vil sige sø, var så meget sagt. Man havde plantet store områder til med pil. Det blev høstet og solgt til kurvemagere. Men det var oprindeligt en rigtig sø med afløb til Øresund gennem Rosenbækken. I løbet af 1700 og 1800 – tallet groede den til. Resten blev udtørret af Københavns Magistrat. I 1770'erne var 25 ha allerede udplantet med pil. I folkemunde hed stedet Rørsøen.
<https://www.dengang.dk/artikler/1910>

DE TO DRENGE PÅ MÅSKE 4 OG 6 ÅR, GÅR
ALENE EFTER BRØD. HVORDAN VAR DIN
BARNDOM I FORHOLD TIL BARNDOM I DAG?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
Ø S T E R F Æ L L E D

3. “De var kørt hjemmefra ved midnat, sortsmudskede og fremmedartede sad de og nikkede halvsovende på deres høje læs af trækul eller riskoste og kurve.”

Det er en udbredt opfattelse, at kulsvierne stammede fra Ardennerne i Belgien. I tidlig middelalder indvandrede de til Nordsjælland på opfordring af abbed Vilhelm på Æbelholt Kloster for at lære de nordsjællandske bønder at brænde trækul. Endnu i dag skulle man på en lidt mørkere hudfarve kunne kende folk af kulsvierslægt.
https://trap.lex.dk/De_nordsj%C3%A6llandske_kulsviere

ET HVERV DER GIK I ARV -
FINDES DET STADIG?
ER DER DEN DAG I DAG,
HVERV DER GÅR I ARV?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

4. “Det hed om dem, at de smed med kniv
efter folk; og vi søgte for en sikkerheds skyld
helt over i vejgrøften”

Der findes mange beretninger om de nordsjællandske kulsvieres kapkørsler til København, hvor trækullene blev solgt til småhåndværkere og private på Kultorvet ved Nørreport. Mange historier, bl.a. om krybskytteri, blev fortalt om natten, når kulsvierne vågede ved milerne i Gribskov.

HVEM ELLER HVAD
GÅR DU I DEN MODSATTE VEJGRØFT FOR?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

5. “Derfra lå vi og skreg. “Gi’ lidt trækul,
kulsvier!”. ”

Kultorvet eksisterede ikke før den store brand i 1728. I stedet lå her små gader, haver og kålmarker. Efter branden benyttede man ved genopbygningen af byen lejligheden til at få etableret et torv, hvor kulsvierne fra Nordsjælland kunne sælge deres trækul. Torvet hed dog i starten Nørre Torv fordi det lå tæt på Nørreport. Før torvet blev anlagt, lå her en større gård og en prægtig have, som tilhørte Gert Rantzau. Haven var delvist offentligt tilgængelig, fordi byens borgere på helligdage måtte spadserere i den.

<https://www.hovedstadshistorie.dk/indre-by/kultorvet/>

FORESTIL DIG DEN FORANDRING
TIDEN HAR BRAGT BYEN?
FRA SMÅT TIL STORT,
FRA LAND TIL BY.

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

6. “En og anden hev lidt trækul over i grøften til os, og vi samlede det omhyggeligt op i vore huer og tog det med hjem”

Kulsvierne: Helvedes ild og røg må være en sand vederkvægelse ved siden af den røg, der ligger i sådan en grav, når det regner, og røgen slår ned. Øjnene løber i vand, tårerne styrter ned ad kinderne, maven slår kolbøtter af den megen røg. I den kolde nat sidder kulsvierne med ryggen mod de varme kul og fortæller de gamle sagn. De har bare ben i de højklampede træsko, selv i den kolde vinternat, og piben er klemmt fast mellem de rådne tandstumper. Hver nat slår pigerne et smut herved. Det passer nok, at kulsvierne er vilde karle. Deres koner ser de ikke. Dag og nat går de om milerne. Kulsviertroen siger, at milerne drager menneskene og jager de onde ånder. De tror, der er ånder til. <https://fynhistorie.dis-danmark.dk/node/5661>

KULSVIERNE ER OMGÆRDET ER MYSTIK
OG UHYGGELIGE HISTORIER,
IKKE DESTO MINDRE OPLEVER DRENGENE
VENLIGHED FRA DEM, I FORM AF ‘TABTE’ KUL.
HVORFOR?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

7. “-Til mors dampstrygejern”

I 1771 etablerede man den første diligencerute København – Hillerød. I 1834 overtog postvæsenet dette hverv. Dette foregik ad den gamle kongevej. Når vi nu taler om den kollektive trafik, ja så fik området faktisk først dette i 1904, da linje 6 blev forlænget fra Trianglen til Haraldsgade. Lyngbyvejen var belagt med brosten i et bestemt mønster. En grøn bus kom en gang imellem. Den kørte langt nordpå. Den måtte holde for de mekaniske bomme, når toget kom forbi. Og det var med både ledvogter og klokkeklang. 100 meter længere henne var der igen mulighed for, at bussen skulle stoppe. Her var nemlig både overfart for Slangereupbanen og Nordhavnsbanen. Det var et grønt diesellokomotiv, der trak Slangereupbanen. Og det siges, at det var bygget hos Burmeister & Wain.
<https://www.dengang.dk/artikler/1910>

TAG EN SNAK OM
DEN INDUSTRIELLE UDVIKLING
DER ER SKET DE SIDSTE 150 ÅR.

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

8. “Så er den toskilling sparet”, sae mor og roste os”

Store Vibenshus er opkaldt efter kroen af samme navn, som lå på hjørnet af Jagtvejen og Lyngbyvejen. Dengang hed det Kongevejen eller Frederiksborgvejen. De forskellige vagtmænd langs vejen skulle sørge for at bønderne ikke brugte vejen. Det fik de dog lov til langt senere mod at skulle betale bompenge. Denne ordning blev afskaffet i 1915. Langs med vejen blev der bygget huse til vagtmændene. Nogle af disse fik mulighed for en biindtægt. De fik lov til at drive kro ved siden af. Den mulighed fik for eksempel Hans Andersen Vive. Fra 1629 måtte han drive Kongelig privilegeret Kro ved Store Vibenshus. Efterhånden gik kroen dog meget i forfald og i 1925 nedbrændte den.

<https://www.dengang.dk/artikler/1910>

BIINDTÆGT OG SKILLING SPARET,
HVAD BETYDER DISSE UDTRYK IDAG?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ

ØSTER FÆLLED

9. “Fællederne var på begge sider af vejen indhegnet med bjælker, der hvilede fladt på lave stopler”

Prærien på Østerbro. Nogle gange kunne man godt forestille sig, at man befandt sig i det vilde vesten, når man befandt sig på vangerne og fælleden. Græsset var så højt, at man godt kunne gemme sig. Et af prærieområderne var Vognmarken. Det var et sted, hvor vognmændenes heste kunne hvile sig, når de havde gået på de toppede brosten inde i byen. Da ingeniørkasernen blev bygget i 1890 kaldte man den også for Ingeniørmarken eller i daglig tale Nøren. I et hjørne af Nøren var der en sø.
<https://www.dengang.dk/artikler/1910>

FORESTIL JER TIDEN FOR 150 ÅR SIDEN, DE
FLESTE BYGNINGER HER, DE ASFALTEREDE
VEJE FINDES IKKE. HVAD ER DET FOR EN
VERDEN, DER FINDES HER?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ

ØSTER FÆLLED

10. “Heroppe på bjælkerne løb vi om kap, hver på sin vejside; det forkortede hjemturen fra brødfabrikkerne”

På den anden side af Lyngbyvejen lå Kirstineberg Mølle, som blev en brødfabrik. Den brændte i 1881. man siger, at det var fordi at mølleren var mere optaget af en ballonopstigning fra Tivoli i stedet for at holde øje med sit arbejde. Galle & Jessens Chokoladefabrik blev opført i 1872. I tilknytning til fabrikken lå også Fiducia, som fremstillede frugtsukker. Da man gravede i jorden for at udvide, fandt man nogle gamle vandrør. De stammede tilbage fra 1570, da Emdrup Sø leverede vand til hovedstaden. I 1895 indviede fabrikant I.D. Beauvais en moderne konserverfabrik på grunden af samme navn. Her lå også et blikkenslageri til fremstilling af konserverdåser. Fabrikken ophørte i 1970. <https://www.dengang.dk/artikler/1910>

OMRÅDET HAR VÆRET CENTRUM
FOR MEGET OG STOR PRODUKTION.
HVAD ER DET I DAG?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

11. “Ofte eksererede der soldater på
Fællederne, skød, gravede hele jordanlæg og
stormede løs på hinanden”

Bryggervangen. Området mellem Strandvejen (Østerbrogade), Jagtvejen (vejen førte ud til skovene, hvor jagten foregik), Lyngbyvej og Vognmandsmarken stammer fra 1500 – tallet og blev kaldt Bryggervangen. Det var stillet til rådighed til Københavns bryggere. Og dem var der mange af, dengang. De brugte vangen til græsning og høstning. Men efter den store brand i 1795 manglede hovedstaden penge. Derfor blev man nødt til at udstykke.
(<https://www.dengang.dk/artikler/1910>)

STEDERNES NAVNE,
MEGET OFTE FORTÆLLER STEDNAVNE EN
HISTORIE OM STEDETS BRUG.
KAN I KOMME PÅ NOGEN?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

12. "Så vrimlede det derude med telte, marketenderier og kagekoner, især når der var revy; og bagefter flød det med tomme patronhylstre og tomme flasker"

Omtrent hvor Lyngbyvej begynder, ses på ældre kort en kro ved navn Tre Flasker Kro markeret. Kroen lå oprindeligt ret isoleret omtrent ved nuværende Lyngbyvej 54, altså omtrent hvor F.F. Ulriks Gade munder ud i gaden. Kroen opført 1776, lå godt for bønder og vognmænd, når de trætte skulle hjem fra staden. Og her blev livet levet. Der optrådte bugtalere, der var en keglebane og små, lukkede lysthuse. Kroen mistede i løbet af 1800-tallet disse kunder, og også attraktioner forsvandt, og bygningerne blev endeligt revet ned omkring 1930. På stedet for den gamle kro blev biografen Capitol senere opført. Den blev senere til Lyngbyvejens Kino, og senere igen til Øbro Bio, et diskotek og er i dag et Fitness World Center.

(<https://ugeavisen.dk/oesterbro/artikel/lyngbyvej-gennem-tiderne>)

KAN DU HUSKE
NÅR DER KOM CIRKUS ELLER TIVOLI
TIL BYEN?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ

ØSTER FÆLLED

13. “På Fællederne skete overhovedet store ting. Struensee og grev Brandt var blevet henrettet derude”.

Efterhånden som byen voksede, blev politikredsene udvidet. Der blev i de mest belastede kvarterer en række politivagter. De var så underlagt kredsens hovedstation. Den første af disse nærstationer var politivagten Lille Vibehus på Østerbro. Den blev oprettet som en filial af stationen på Fælledvej i 1872. Lige ved siden af lå et særdeles livlig værtshus. Det var ganske almindeligt dengang, at værtshusene betalte sig fra diverse chikaner fra betjentene ved hele tiden at stille flasker parat. Det var de frynsegoder, der fulgte med jobbet. <https://www.dengang.dk/artikler/2147>

I 1872 ER ØSTERBRO IKKE TILBYGGET
ENDNU, DER BEGYNDER AT SKYDE
BYGNINGER OP RUNDT OMKRING.
TAL OM, HVORDAN HER HAR SET UD..

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

14. “Beretningen derom spøggede kraftigt i min fantasi”

Den synske pige. Et barn sad en aften uden for det hus, hvor hun boede på Blegdammen. Hun ventede på, at hendes far skulle komme hjem. Hun så da ude på vejen to gæse gå og trippe. De var hvide, men havde grønne pletter på ryggen. På hver af dem sad en lille mand med hvide bukser, blå trøje og rund hat. Hun morede sig meget ved at betragte dem og løb over vejen for at se nærmere på dem. Men da hun kom over vejen, var de væk. Det skete gang på gang. Hun ville vise hendes far og en af sine søskende, hvad hun så, men de kunne intet se. Da hun kom ind og fortalte moderen det, sagde hun, at det måtte hun ikke tale om før næste dag. Dagen efter blev moderen meget syg.

<https://www.dengang.dk/artikler/3060>

UHHH DET ER UHYGGELIGT, HVAD BRUGER VI
SPØGELSESHISTORIER TIL?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

15. “Jeg listede over til sidste husrække i boligerne og kiggede gennem et knasthul i plankeværket over efter højen på Østerfælled hvor henrettelsen havde fundet sted.”

Aldersro Bryggeri og Teglværk. I 1856 købte George Owen et stort areal ved Store Vibenshus. I 1858 inviterede han til dannelse af et aktieselskab til etablering af et bajersk bryggeri. Det var omkring den nuværende Aldersrogade, at Aldersro Bryggeri blev opført. I 1865 udvidede man med brygning af hvidtøl. Men sammenstyrtning af lagerkælder, afsætningsproblemer og dårlig økonomi blev årsag til at bryggeriet måtte sælges. Ved den nuværende Teglværksgade opførtes Aldersro Teglværk. Rygter vil vide, at mange børn endte deres liv i teglværkets lergrave. Siden blev gravene fyldt med natrenovation. Måske kan dette også være årsag til navnet på den nærliggende vej Sortevej. Når betjente skulle patruljere fra Nørrebro Runddel og ud af Jagtvejen, og vinden var i en bestemt retning, ja så løb de, for at få det overstået. Så meget stank det.
<https://www.dengang.dk/artikler/1910>

DUFT/LUGT TIL OMGIVELSERNE.
HVAD ER DER SKET MED LUGTEN I VORES
SAMFUND?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

16. “Og en dag fandt min bror - efter lang tiggeren fra min side - at jeg var stor nok til ‘sådan noget’ og tog mig med derud”

30.000 mennesker var ankommet. Det var en stor begivenhed. Hele to mand skulle henrettes. Men de fortrød sikkert. Det var meget blodigt og dramatisk. Skarpretteren skulle bruge hele tre hug, før Struensees hoved var adskilt fra kroppen. Bagefter blev det hele kørt til Vesterfælled, hvor hoved og hænder var anbragt på stejle. Ligene blev pareret i fire dele. Så var det Struensees tur. Efter at have fået sin højre hånd hugget af vred han sig så meget, at skarpretteren Gotschalk Mühlhausen ikke ramte ordentligt i første hug. Det skulle yderligere to hug til inden Struensees hoved helt var skilt fra kroppen. Bøddlen fremviste derefter hovedet til en usædvanlig tavs folkemængde. 100 år senere overtog Danmarks sidste aktive skarpretter, Theodor Seistrup, Mühlhausens økse og påstod så sent som i 1880'erne, at den bar mærke efter Mühlhausens fejlslag under henrettelsen af Struensee.
<https://www.dengang.dk/artikler/5669>

HVORFOR VAR DET INTERESSANT OG AF
BETYDNING AF SE HENRETTELSE?

Med litteraturen som vandrestav

MARTIN ANDERSEN NEXØ
ØSTER FÆLLED

17. “Sådan noget’ var henrettelsen, og betrædelsen af højen gjorde også et så stærkt indtryk på mig, som havde jeg oplevet selve halshugningen. Højen lå lige ved Kongevejen”.

Struensee blev dømt efter Danske Lovs bestemmelse om majestætsfornærmelse. Den kunne bære sagen igennem det juridiske apparat. Men hver af de involverede parter havde i virkeligheden deres egen private dagsorden for at få ham afsat. Så reelt blev Struensee henrettet på grund af den politiske magt, han havde tiltaget sig i Danmark i den psykisk syge Christian 7.s sted, og de alt for moderne love, han udstedte på denne baggrund. Forholdet til dronningen blev brugt som begrundelse for at skaffe ham af vejen.
(<https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/myte-blev-struensee-henrettet-pga-sin-afsaere-med-dronningen/>)

STEDET

KAN MAN MÆRKE DET HISTORISKE VINGESLAG

PÅ ET STED?

ELLER ER DET INDBILDNING?